

כל יהודי הוא פֶּסֶל

קשר מיוחד נרקם בין האמן ז'אק ליפשיץ לרבי מליובאוויטש. "היצירתיות של העם היהודי", כתב לו הרבי, "היא בעלת קווים דומים ליהודי הופך חומר לדבר שהוא עילאי וקדוש".

כוכב בשמי האומנות

במהלך השנים האחרונות החלה תנועה של ניפוץ וניתוץ פסלים של דמויות היסטוריות מפורסמות, כמו קולומבוס, ג'ורג' וושינגטון וכיוצא באלו.

זו הזדמנות לברר מה דעת היהדות בזה.

לכאורה, הדברים מאוד ברורים: בדיבר השני של עשרת הדיברות נאמר "לא תעשה לך פסל וכל תמונה" (יתרו כ, ד). היינו, לא רק שאסור לעבוד עבודת אלילים, אסור אפילו ליצור פסל גם בלי לעבוד אותו.

את חומרת החטא של עבודה זרה אנו למדים בפרשתנו, פנחס, מיד בתחילתה כשהתורה מצווה: "צרור את המדינים והיכיתם אותם". מדוע? "אשר נכלו לכם על דבר פעור"; "כדי להטעותכם אחר פעור" (פנחס כה, יז-חי רש"י). הכעס הופנה בעיקר על כך שארבעים שנה אחרי חטא העגל גרמו לעם ישראל לחטוא שוב בעבודה זרה. הרי לנו, שפסלים אסורים בתכלית.

בשנות ה-50 וה-60 של המאה הקודמת, ז'אק ליפשיץ נחשב לפסל היהודי הגדול בעולם. הוא נולד בשנת 1891 בפולין להורים חרדיים, ובפדיון הבן שלו הרב הניח את ידו על ראש התינוק ואיחל לו בחיוך שלא יהיה רב אלא גדול בישראל. בתור ילד, ז'אק גילה עניין רב בפיסול. אביו היה קבלן בנייה, והילד למד מבעלי המלאכה כיצד לבצע עבודות פיסול שונות. אביו לא ראה בעין יפה את התחביב של בנו, אלא בזבוז זמן, אבל אימו עודדה אותו ותמכה בו.

בגיל 18 הוא נסע לפריז, שם קנה את שמו כאמן ממדרגה ראשונה והתחבר עם מפורסמים אחרים כדוגמת פיקאסו ושאגאל. שם זנח את שמירת התורה והמצוות אבל נותר יהודי גאה ומוצהר. בפריז נשא אישה יהודייה, וחי בעיר למעלה מ-20 שנה.

בשנת 1941, במהלך מלחמת העולם השנייה, הוכרח ז'אק לעזוב את ביתו ואת הסטודיו שלו, נטש את העבודות היקרות והחשובות ואת המונומנטים שהיו כל

עולמו, וברח לארה"ב.

לאחר המלחמה הוזמן לפריז כדי ליצור תערוכה מהעבודות שלו. הוא חזר עם אשתו, ואז היא אמרה לו שאיננה אוהבת את החיים בארה"ב והיא מעדיפה להישאר לפריז. המחלוקת בין השניים קרעה את התא המשפחתי שלהם והם התגרשו. ז'אק חזר לארה"ב.

המופת

בארה"ב הכיר אישה יהודייה מבית חסידי במוצאה שהייתה מסורתית יותר ממנו. בוקר אחד, בשנת 1958 הוא התעורר וחש שלא בטוב. הוא פסע כמה פסיעות והתמוטט. כשהתעורר בבית הרפואה בישרה לו רעייתו כי אבחנו את 'המחלה ההיא' במעיים. הוא עבר ניתוח והיה זקוק לרפואה גדולה. ז'אק ואשתו היו מאוד מבוהלים. אחיה של האישה הציע לה שתלך אל הרבי מליובאוויטש.

הרבי אמר לה: "אני יודע עליך ומכיר את בעלך. חזרי לביתך ללא דאגה; הוא יחיה!". הרבי הוסיף: "כאשר ייצא מבית הרפואה בקשי ממנו שיבוא לראות אותי". האישה המאוששת חזרה מלאת תקווה למיטת חוליו של בעלה, וז'אק מיד הבטיח שאם יחיה ישמח לפגוש את הרבי.

מצבו של ז'אק הלך והשתפר. במהירות השתחרר מבית הרפואה וחזר לביתו. באותו קיץ ביקר ב'יחידות', וסיפר לרבי את כל ההיסטוריה של חייו לפרטי פרטים. הוא לא הסתיר מהרבי דבר; סיפר על עבודות הפיסול, שכמה מהן מפארות כנסיות מפורסמות, והוסיף שהוא עובד על פסל של הבתולה לכנסיה הקתולית. הרבי האזין לדבריו ולא הגיב.

הרבי רק ביקש ממנו שני דברים: האחד [1] להתחיל להניח תפילין בכל בוקר, והשני [2] להתגרש כהלכה מאשתו הראשונה ולשאת את השנייה כדת משה וישראל. ז'אק קיים את שתי הבקשות. בגיל 67, לאחר כמעט 50 שנה שלא הניח תפילין, ז'אק ליפשיץ שוב התחיל להניח תפילין.

במשך השנים הקשר של ז'אק עם הרבי התהדק. הוא נהג לבקר בהתוועדויות של הרבי ולהתכתב עמו לעיתים קרובות. באחת ההזדמנויות הוא שאל את הרבי איך הוא יכול לעזור. הרבי הציע: "אתה נוסע הרבה בעולם; בכל מקום אליו תגיע ותמצא בו שליח חב"ד [3] תעזור לו". הרבי הוסיף: "תתקשר לשליח ותציג את עצמך, השליח לא יידע מי אתה, אז תציע לו שיתעניין אצל אחד מהתורמים שלו, והוא כבר יסביר לו מי אתה [4]".

ז'אק הגיע לקליפורניה, התקשר לרב שלמה קונין ואמר לו: "שלום, כאן ז'אק ליפשיץ, אתה יודע מי אני?". מהצד השני של האפרכסת הוא שמע: "כאן מדבר שלמה קונין, אתה יודע מי אני!?".

ליפשיץ צחק ואמר, שהרבי הורה לו להתקשר לשליח המקומי והוא רוצה לסייע. ואכן, לקונין לא היה מושג מיהו ז'אק ליפשיץ, אבל אחרי בירור קצר הוא מיד הבין שיש לו פה אורח חשוב, ארגן לו מסיבה גדולה וניצל את ביקורו היטב.

בכל מקום אליו היה הולך, היה מספר שהוא מניח תפילין בכל יום והסביר שזה מחבר אותו עם העם שלו, עם אלוקיו ונותן לו את הכוח כאמן לקבל "השראות מלמעלה", כלשונו. כדי לקבל רעיונות חדשים לעבודות הפיסול שלו הוא זקוק לקשר רוחני.

מונומנט בברכת הרבי

באותן שנים הרבי שלח לליפשיץ מכתב ששלח לאדם אחר בקשר לפיסול, וכך נכתב שם: "הנושא הנידון הוא אמנות הקשורה באיסור הבסיסי של עבודה זרה, אך מצד שני, באם היא מנוצלת בדרך העולה בקנה אחד עם התורה היא יכולה להשפיע באופן חזק על עולם הרגשות של המתבונן הרגיש ולעורר אותו. בד בבד, עיקרון ידוע בתורתנו שהמטרה איננה מקדשת את האמצעים. מאחר שייעודה של אמנות הפיסול הוא לעורר את הרגשות הגבוהים ביותר, ניתן להשיג זאת באופן הטוב ביותר כאשר השיטות מותאמות במידה המרבית לתורה.

"הניסיון שלי במצבים דומים² שכנע אותי, שכאשר האנשים שהתלבטו הכריעו לפי ההנחיות של התורה, מצאו את דרכם קלה הרבה יותר מהצפוי".

להלכה נפסק בשולחן-ערוך, "יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם³ אלא דווקא בצורה שלמה בכל אבריה, אבל צורת ראש או צורת גוף בלא ראש אין בה שום איסור, לא במוצאו ולא בעושה". ומוסיף הרמ"א "וכן נוהגין" (יורה דעה קמא, ז). לפועל, ההלכה היא שמותר לפסל צורת אדם כל זמן שחסר אבר אחד.

בשנת 1973 נפטר ז'אק ליפשיץ. לאחר פטירתו אשתו באה לרבי וסיפרה שנסות ארגון 'הדסה' הזמינו אצל בעלה פסל של עוף החול, 'הפיניקס', כדי לתרום אותו למרכז הרפואי הדסה על הר הצופים בירושלים. בעלה כמעט סיים את העבודה טרם פטירתו, אך היא הייתה אומנית בזכות עצמה והציעה שתסיים את היצירה. מנגד, אנשים אמרו לה שעוף החול הוא סמל לא יהודי, ואם כן, לא ראוי להציבו בירושלים.

הרבי קרא לרב קרינסקי, שעמד מאחורי הדלת, וביקש ממנו להביא את ספר איוב. הרבי ציטט מפרק כט פסוק יח: "ואמר עם קיני אגוע וכחול ארבה ימים". אומר רש"י: "וכחול ארבה ימים⁴ עוף ושמו חול, ולא נקנסה עליו מיתה, שלא טעם מעץ הדעת, ולבסוף אלף שנה מתחדש וחוזר לנערותו". ומבואר במדרשים שהעוף קם לתחיה מתוך אפרו לאחר שנשרף. אם כן, סיכס הרבי, ברור שזה סימן יהודי. האלמנה שמחה מאוד למשמע הדברים והפרויקט הושלם.

פיסול קדוש

באחד המכתבים לליפשיץ, הרבי מסביר איך האמן ובפרט הפסל עבודתו דומה מאוד לעבודה הרוחנית של כל יהודי בעולם. "הפסל", כותב הרבי, "אפילו יותר מאשר האמן שמצייר, נוטל חתיכה חסרת צורה של חומר גס, בין אם אבן, עץ או מתכת, ונותן להן צורה ורעיון ששייך כולו לתחום הרוחני. בכך מחדיר רוחניות וחיות לתוך דבר שלפני כן לא היה יותר מאשר גוש של חומר. היצירות של העם היהודי היא בעלת קווים דומים⁵ ברמה הכי גבוהה, היהודי הופך חומר לדבר שהוא עילאי וקדוש". (י"ד אדר ראשון, פורים קטן תשי"ט Dear Rebbe, page

הרבי מחדש כאן רעיון נפלא: האמן או הפסל לוקח חתיכת גוש דומם והופך אותו לרעיון, מכניס בו מסר וחיות, וכאילו מחיה אותו. זה מה שקורה כשהעם היהודי מקיים מצווה: הוא לוקח דבר גשמי, ועל-ידי המצווה הופך את הגשמי לא רק לרעיון שכלי אלא יתירה מזו לדבר קדוש.

למשל, כשלוקחים חתיכת קלף שנוצרה מעור של בהמה וכותבים עליה 'שמע ישראל' וכו', הופכים את העור למזוזה קדושה, לחפץ טעון באור אלוקי גלוי. אם כן, כל יהודי הוא בעצם אמן שלוקח מציאות גשמית, ועל-ידי המצווה הוא מחיה את החפץ הדומם והופך אותו לחפץ קדוש, או לפחות מעלה אותו לקדושה.

כל יהודי הוא פסל, ותפקידו לפסל את חלקו בעולם הגשמי ולהפוך אותו לרוחני, להעלות אותו לקדושה. כשכל אחד יתרום את חלקו בפיסול העולם הגשמי והעלאתו לקדושה, נזכה לביאת המשיח, שיסיים את כל העבודה הזו ובשמחה וטוב לבב.